

Олександр ГОНЧАРОВ
Наталія ГРОМОВА
Kiiv

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ «ДРУГІ КИЄВОЗНАВЧІ ЧИТАННЯ: ІСТОРІЯ ТА ЕТНОКУЛЬТУРА»

29 березня 2017 року на історичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Другі києвознавчі читання: історія та етнокультура», присвячена 100-річчю Української революції 1917–1921 рр.

Організували конференцію **Київський національний університет імені Тараса Шевченка** (історичний факультет, кафедра етнології та краєзнавства), **Національна спілка краєзнавців України** (Київська міська організація) та **Софійський університет «Св. Климент Охридський»** (історичний факультет, кафедра етнології).

У заході взяли участь 125 осіб – співробітники наукових установ та викладачі вищих навчальних закладів, зокрема 41 співробітник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 11 співробітників Національної академії наук України. Крім того, учасниками конференції були й науковці з Болгарії, Білорусі, Грузії, США, Фінляндії.

Пленарне засідання відкрив і вів завідувач кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України *Валерій Капелюшний*. З вітальним словом до учасників конференції звернувся проректор з науково-педагогічної роботи університету, кандидат філософських наук, професор *Володимир Бугров*. Учасників заходу також привітав заступник декана історичного факультету, кандидат історичних наук *Володимир Лободаєв*. Радник посольства Республіки Болгарія в Україні *Стояна Русинова* зачитала вітальний лист учасникам конференції від Надзвичайного і Повноважного Посла Республіки Болгарія в Україні *Красіміра Неделчева Мінчева*. У листі окреслено історичні зв'язки між Болгарією і Україною, зазначено, що проведення подібних заходів свідчить про плідні й дружні стосунки між науково-освітніми закладами України і Болгарії. Від науковців Софійського університету «Св. Климент Охридський» учасників конференції привітав *Веселин Тепавічаров* – доцент кафедри етнології історичного факультету. Між історичним факультетом Київського національного університету імені Тараса Шевченка і Софійським університетом «Св. Климент Охридський» започатковані творчі наукові й навчальні зв'язки. Так, студенти кафедри етнології та краєзнавства проходили в минулому році практику в Болгарії. В. Тепавічаров висловив упевненість, що співпраця між університетами буде поглиблюватися. *Ярослав Шибанов* – начальник відділу з суспільно-політичних питань управління з питань внутрішньої політики та зв'язків з громадськістю Департаменту суспільних комунікацій Київської міської державної адміністрації у вітальному слові відзначив активну громадянську позицію викладачів історичного факультету університету.

З доповідями на пленарному засіданні виступили відомі вчені, києвознавці, громадські діячі: *Олександр Реєнт* – заступник директора з наукової роботи Інституту історії України НАН України, член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор, голова Національної спілки краєзнавців України; *Руслана Маньковська* – старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України, заступник голови НСКУ, кандидат історичних наук, доцент, *Михайло Кальницький* – києвознавець, член Головної ради Українського товариства охорони пам'яток, *Аннабелла Моріна* – керівник ГО «Громадський рух «Почайна» та *Сергій Гусовський*

– депутат Київради, *Сергій Горохов* – доцент Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, кандидат історичних наук, *Ніна Волошинська* – завідувачка сектору історичного краєзнавства науково-методичного відділу Національної історичної бібліотеки України та *Інна Чеховська* – головний бібліограф науково-методичного відділу бібліотеки.

Розгляд киевознавчої тематики учасники конференції продовжили на п'яти секційних засіданнях: «Події Української революції 1917–1921 рр. у Києві. Видатні особи в історії революції»; «Дослідники історії Києва. Діяльність наукових установ та товариств, навчальних закладів у галузі киевознавства»; «Маловідомі сторінки історії Києва. Дослідження адміністративно-територіального устрою, топонімії та соціально-економічного розвитку»; «Наука, освіта, культура та мистецтво Києва»; «Антропологія міста: духовність, етнічність, повсякдення». В роботі секцій взяли участь співробітники наукових установ та викладачі вищих навчальних закладів, аспіранти, працівники бібліотек та музеїв, вчителі, краєзнавці, студенти.

Значну увагу на конференції приділено питанням етнокультурного розвитку Києва, які розглядалися на засіданні секції 5 «Антропологія міста: духовність, етнічність, повсякдення». У засіданні секції взяли участь 24 науковці із Києва, Полтави та Софії (Болгарія).

Розпочалося засідання із надзвичайно цікавої та інформативної доповіді доцента кафедри етнології історичного факультету Софійського університету «Св. Климент Охридський» *Веселина Тепавічарова* на тему «Політичні субгрупи – теоретична модель» на прикладі політичних субгруп Болгарії. Доповідь викликала бурхливі обговорення, зокрема присутніх цікавило, як розуміють науковці Болгарії співвідношення термінів «субгрупи», «субкультури», «локальні групи» тощо.

Болгарську тему на засіданні секції продовжив *Юрій Сорока* доповіддю: «Переселення до УРСР українців із Болгарії у перші післявоєнні роки». За його дослідженнями, на завершальному етапі Другої світової війни і в перші роки після її завершення радянська влада розгорнула масштабне переселення українців на батьківщину із Чехословаччини, Франції, Канади, Румунії, Болгарії та інших країн, що призвело до трагічних наслідків для цих репатріантів.

На засіданні секції були заслухані доповіді не тільки про південних, а й про західних слов'ян. Так, роль чехів в історії та культурі Києва була висвітлена у двох виступах доцентів кафедри Центральної та Східної Європи Київського національного університету імені Тараса Шевченка – *Ірини Малацай* та *Світлани Мотрук*. І. Малацай розповіла, скільки підприємств та заводів було засновано чехами в Києві, і як вони розвивалися впродовж ХХ століття. Велику увагу дослідниця приділила історії заснованого у 1882 році акціонерного товариства «Гретер і Криванек», де вироблялися парові машини й устаткування для цукроварень. У 1922 році завод було націоналізовано більшовиками і перейменовано на «Більшовик». С. Мотрук представила інформацію про місця перебування у Києві відомих митців та науковців із Чехії, зокрема й чеського письменника-сатирика Я. Гашека, автора відомого твору «Пригоди бравого солдата Швейка».

Східні економічні зв'язки дореволюційного Києва були висвітлені у доповіді *Наталії Зуб*: «Східна торгівля на вулицях Києва на межі ХІХ – початку ХХ ст.». На базі джерельної інформації, віднайдені на сторінках столичного довідника «Весь Київ», який видавався з 1899 по 1915 рік, дослідниця показала, що у цей період у Києві успішно торгувало багато вихідців з Близького та Далекого Сходу, Закавказзя та Середньої Азії, які змушені були згорнути свою підприємницьку діяльність із перемогою більшовизму.

Бурхливі обговорення викликала доповідь *Оксани Смержевської* на тему «Сучасне язичництво в Києві». Дослідниця вже багато років вивчає діяльність неоязичників в Україні і поділилася із слухачами маловідомими широкому загалу фактами про них, спробувала навчити присутніх розпізнавати неоязичників за зовнішнім виглядом та за іменем.

Релігієзнавча тематика була продовжена також у доповіді *Антоніни Кізлової* на тему «Хрест святого преподобного Марка Печерника у взаємодіях між братією та відвідувачами Києво-Печерської Успенської лаври (кінець ХVІІІ ст. – 1925 р.)». Як зазначила дослідниця,

вода з цього хреста довгий час вважалася благословенною, і відвідувачі Лаври її пили задля зцілення, причому навіть ті, що не сповідували православ'я.

Присутні на засіданні секції жваво обговорювали й доповідь *Тіни Полек* на тему «*Між приватним і публічним: балкон у культурному ландшафті пострадянського Києва*». Балкони – видима частина будинку, тому всі присутні добре уявляли, про що йде мова. Проте для кращого унаочнення Т. Полек продемонструвала на мультимедійній дошці багато фотографій київських балконів від кінця ХІХ до початку ХХІ ст. На численних прикладах дослідниця показала трансформацію балкону від відкритого простору, який був територією спілкування із зовнішнім світом, до закритого, ізольованого, коли шляхом засклення балконів кияни прагнули збільшити приватний простір своєї квартири.

Змістовною була доповідь *Наталії Дробкової* – «*Повсякденне життя киян в роки нацистської окупації в усних автобіографічних спогадах «дітей війни»*». Дослідниця торкнулася такого важливого психологічного питання, як проблема пам'яті у малолітніх дітей, адже не вирішивши це питання, не можна спиратися на спогади про Другу світову війну киян, які в той час були малими дітьми, як на достовірне джерело. Н. Дробкова вказала на те, що за спогадами дітей-киян нацистські окупанти часто поводитися цілком гуманно по відношенню до них, пригощали цукерками тощо.

Темі усної історії приділили увагу дві дослідниці – *Ірина Ігнатенко* з доповіддю на тему «*Етика і прагматика усної історичних свідчень: особливості запису в міському середовищі*» та *Ольга Грицюк* – «*Визначення усної історії та її застосування в києвознавчих студіях*». Під усною історією розуміють одночасно галузь досліджень і метод збирання, зберігання та інтерпретації голосів і спогадів людей, груп та учасників подій минулого. О. Грицюк наголосила, що усна історія є тим пластом прийомів та знань, на якому історична наука тісно поєднується із краєзнавством та етнографією.

Роль студентів у громадському та побутовому житті Києва була також висвітлена у двох доповідях – «*Вплив побуту на сімейне життя сучасної студентської молоді (на матеріалах міста Києва)*» (*Дарина Латишева*) та «*Студенти як рушійна сила та творці культури Євромайдану*» (*Катерина Комарова*). Студентська молодь, без сумніву, є численною і активною частиною киян, що не боїться висловити свою думку вголос і донести її до можновладців, тому є рушійною силою у громадських перетвореннях і міста Києва, і України в цілому.

Темі традиційної та сучасної календарної обрядовості киян було присвячено одразу три доповіді. *Віталіна Юрченко* розповіла про традиції святкування осіннього свята Семена на київських базарах, *Мирослав Борисенко* – про зимові свята у Києві, *Євгенія Кукаріна* – про Великодні. Дослідники прийшли до висновку, що народні свята Києва, особливо в дореволюційний час, мали багато спільних обрядів і світоглядних засад із відповідними святами у сільській місцевості.

Етнологічну тематику продовжила *Наталія Громова* із доповіддю на тему «*Місто Київ у традиційному світогляді українських селян (на матеріалі народних колядок)*». Дослідниця навела тексти численних народних колядок, місцем дії в яких був Київ. На прикладі цих текстів етнолог показала важливість Києва як центра Всесвіту у традиційній світоглядній системі українських селян.

Загалом засідання секції, що проходило у невимушеній доброзичливій атмосфері, було надзвичайно цікавим і результативним для її учасників. Жваві обговорення після кожної доповіді не тільки збагатили знання її учасників про історію, культуру та економіку Києва, а й зблизили науковців між собою, що дає можливість встановити і зміцнити у майбутньому наукові контакти між народознавчими кафедрами та дослідницькими центрами Києва, Полтави та Софії.

У перерві між пленарним та секційними засіданнями учасники наукового форуму відвідали Музей історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка та ознайомилися з експозицією міжфакультетської фольклорно-етнографічної лабораторії кафедри етнології та краєзнавства.

На заключному пленарному засіданні учасники конференції заслухали звіти керівників секцій, які, зокрема, відзначили наукову новизну більшості доповідей, що базувалися на архівному матеріалі. На основі висловлених учасниками конференції пропозицій були сформульовані рекомендації щодо подальшого розвитку киевознавства, охорони історико-культурної спадщини столиці, увічнення пам'яті видатних учених та громадських діячів тощо. Низка рекомендацій стосувалася розвитку наукового киевознавства в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. З цією метою, відповідно до «Концепції розвитку української мови, культури та виховання історичної пам'яті у жителів міста Києва на 2015–2020 роки» (прийнятої III сесією VII скликання Київської міської ради від 28 травня 2015 року № 517/1435), що передбачає «практикувати проведення науково-практичних конференцій «Киевознавчі читання» за різними напрямками киевознавства», конференція рекомендувала:

- розширити тематику «Киевознавчих читань» в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, зокрема, проводити «Киевознавчі читання» не лише на історичну та етнологічну тематику, а й природознавчу, екологічну тощо, визначивши базовими для таких читань природничі факультети університету;

- у зв'язку з тим, що «Читання» стають традиційними, надати оргкомітету конференції «Киевознавчі читання: історія та етнокультура» статус постійно діючого (з певною ротацією його членів) та заслуховувати на конференціях інформацію (звіт) про виконання рекомендацій, що має сприяти ефективнішій реалізації пропозицій, які артикулюються учасниками цих наукових форумів;

- редакційним колегіям фахових видань, що виходять на історичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка, започаткувати рубрики з історії Києва;

- кафедрам гуманітарних факультетів Київського національного університету імені Тараса Шевченка, інших ВНЗ Києва, запропонувати для студентів-істориків, етнологів, туризмознавців дослідження тематики, пов'язаної з історією Києва в зарубіжній україністиці.

Рекомендовано також здійснення заходів щодо увічнення пам'яті видатних учених університету:

М. Ф. Біляшівського (1867–1926)

- провести на історичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка науково-практичну конференцію з пам'яткознавчої та пам'яткоохоронної тематики, присвячену 150-річчю від дня народження М. Ф. Біляшівського (жовтень-листопад 2017 р.);

- організувати в Музеї історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка тимчасову виставку, присвячену ювілею вченого.

К. І. Чурюмова (1937–2016)

- найменувати в Києві вулицю на честь видатного вченого-астронома та заснувати музей;

- заснувати премію або стипендію імені Кліма Чурюмова для молодих учених університету.

Доповіді та повідомлення учасників форуму будуть опубліковані у збірнику матеріалів науково-практичної конференції.